

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, [7 marca 2017 r.]

Adam Bodnar

IX.517.2.2015.JN

**SSA dr hab. Małgorzata Manowska
Dyrektor Krajowej Szkoły
Sądownictwa i Prokuratury
ul. Przy Rondzie 5
31-547 Kraków**

Zdiagnozowany przeze mnie stan rzeczy w zakresie naruszeń ochrony praw i wolności obywatelskich pokazuje, że istnieje pilna potrzeba podjęcia działań mających na celu zabezpieczenie praw osób z niepełnosprawnością intelektualną i psychiczną, które są uczestnikami postępowania karnego. Niejednokrotnie zdarza się, że osoby podejrzane (oskarżone, skazane) to osoby, u których stwierdzono niepełnosprawność intelektualną w stopniu znacznym lub umiarkowanym. Według najnowszej definicji opracowanej przez American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD), niepełnosprawność intelektualna charakteryzuje się znacznymi ograniczeniami w funkcjonowaniu intelektualnym. Dotyczy to ogólnych zdolności umysłowych, takich jak: rozumowanie, uczenie się, rozwiązywanie problemów, ale także zachowań przystosowawczych, które obejmują codzienne umiejętności społeczne i praktyczne. W przypadku niepełnosprawności w stopniu znacznym i umiarkowanym ograniczenia te powodują, że osoby nimi dotknięte funkcjonują na poziomie rozwoju intelektualnego odpowiednio 6-letniego i 9-letniego dziecka. Taki stopień rozwoju psychofizycznego obliguje do podjęcia wszelkich kroków zmierzających do ułatwienia tym osobom efektywnego udziału w postępowaniu przed sądem.

Prawo dostępu osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości wynika przede wszystkim z art. 13 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, który zobowiązuje Państwa-Strony do wprowadzenia dostosowań proceduralnych w celu ułatwienia skutecznego udziału osób z niepełnosprawnościami we wszelkich

postępowaniach prawnych, w tym na etapie śledztwa i innych form postępowania przygotowawczego.

Do takich działań zobowiązuje Polskę również Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym (2013/C 378/02). Celem przedmiotowego Zalecenia jest w szczególności propagowanie prawa do wolności, prawa do rzetelnego procesu sądowego i prawa do obrony osób, o których mowa wyżej.

Dokument ten stanowi, że państwa członkowskie powinny wprowadzić domniemanie szczególnie trudnej sytuacji, zwłaszcza wobec osób ze znacznie obniżoną sprawnością psychiczną, intelektualną, fizyczną, sensoryczną lub osób cierpiących na chorobę psychiczną lub zaburzenia funkcji poznawczych, które utrudniają im zrozumienie postępowania i skuteczne uczestnictwo w postępowaniu. Zatem prawa procesowe, przyznane osobom wymagającym szczególnego traktowania, powinny być ściśle przestrzegane w toku całego postępowania karnego, z uwzględnieniem charakteru i powagi szczególnie trudnej sytuacji tych osób.

Wdrożenie odpowiedniego systemu wsparcia tych osób i rozwiązań dotyczących sposobu postępowania wobec nich wymaga podejmowania działań o charakterze długofalowym i wielopłaszczyznowym. W mojej ocenie kluczowe znaczenie ma poszerzenie zakresu kształcenia, skierowanego do przedstawicieli wszystkich organów, które biorą udział w postępowaniu karnym, o problematykę dotyczącą niepełnosprawności. Z takim apelem zwróciłem się więc do Policji, Służby Więziennej i Służby Kuratorskiej. Wymienione dwie pierwsze służby podzieliły moje stanowisko i wyraziły gotowość wypracowania jak najlepszych praktyk w tym obszarze. Oczekując na odpowiedź Pana Henryka Pawlaczyka, Przewodniczącego Krajowej Rady Kuratorów, jestem przekonany, że moja odezwa spotka się ze zrozumieniem.

Z tożsamym postulatem zwracam się również do Pani Dyrektor. Z przykrością bowiem stwierdzam, że programy szkolenia sędziów i prokuratorów prowadzone przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, nie przewidują wprost żadnego bloku szkoleniowego poświęconego ochronie praw osób z niepełnosprawnościami. Konsekwencją niewystarczającej wiedzy bywa stereotypowe postrzeganie takich osób.

W przywołanym Zaleceniu Komisji Europejskiej odnaleźć można zapis, który stanowi, iż funkcjonariusze Policji, przedstawiciele organów ścigania i organów sądowych,

właściwych do spraw postępowań karnych prowadzonych przeciwko osobom wymagającym szczególnego traktowania, powinni odbyć specjalne szkolenie. Dalej czytamy, że aby zagwarantować, że praktycy mający kontakt z osobami wymagającymi szczególnego traktowania są świadomi szczególnych potrzeb tych osób, należy zapewnić im odpowiednie szkolenie. Podobnie sformułowane są założenia Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, która w art. 13 stanowi, że aby zapewnić osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, Państwa-Strony będą promować właściwe szkolenia dla pracowników wymiaru sprawiedliwości.

Dla zobrazowania problematyki niepełnosprawnych intelektualnie i psychicznie, pragnę wskazać, że przedmiotem analizy prowadzonej w ciągu ostatniego roku w Biurze RPO było 80 postępowań sądowych toczących się wobec 33 skazanych z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną. W rezultacie doszło do zakwestionowania 34 rozstrzygnięć, co stanowi 40 % analizowanych spraw. Analiza skutkowała wniesieniem w przedmiotowych sprawach 12 kasacji, a kolejne pozostają w przygotowaniu. Ponadto, w odniesieniu do 22 postępowań występowałem do Prezesów Sądów o rozważenie wznowienia postępowania, co zaowocowało wydaniem pozytywnego rozstrzygnięcia w tej materii w 18 sprawach (stan na dzień 28 lutego 2017 r.).

W związku z powyższym, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1648 ze zm.), zwracam się do Pani Dyrektor z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości wdrożenia do zakresu szkolenia kadry sądowniczej i prokuratorskiej, jako stałego elementu, problematyki dotyczącej praw osób wymagających szczególnego traktowania w postępowaniu karnym.

(-)[*Adam Bodnar*]